

BØR NASJONEN SELGE SINE HUS!?

(Artikkelen sto som kronikk i Aftenposten 9.12.2020)

Det er konflikt mellom staten som eiendomsaktør i storbyen - og staten som forvalter av hovedstadens nasjonsbærende institusjoner.

Når du reiser inn til en hovedstad oppfatter du ikke bare hvilken by, men også hvilken nasjon du er kommet til. I en hovedstad ligger byggene for nasjonens viktigste statsbærende institusjoner. De gir rom for fellesskapets virke, og er samtidig formet slik at de i klartekst forteller om disse institusjonenes historiske opphav og betydning.

Nå vil regjeringen legge ut flere bygg, bl.a Norges Geografiske Oppmåling i St. Olavs gate, rett ved Slottsparken, for salg på det åpne markedet. Dette ligger det visst gode penger i for staten, for eiendomsprisene i byen er høye for tiden.

Dersom statlig eiendom skal selges 'til markedspris' må det vedtas av Stortinget (eller av Kongen etter særskilt hjemmel). Ifølge 'Avhendingsinstruksen' fra 2010 skal departementer, fylkesmannen og Statsbygg først forespørres om det foreligger noe statlig behov for eiendommen. Riksantikvaren og Klima- og miljødepartementet har meldt inn ønske om å overta dette bygget. Likevel skal salget gjennomføres. Det er jo en stor og attraktiv tomt...

- Huset for Norges Geografiske Oppmåling, der Kunstakademiet inntil nylig holdt til, ble reist i historismens verdige stil i 1879, etter tegninger av den betydelige arkitekten Wilhelm von Hanno. Oppmåling og kartfesting av norsk territorium var en viktig nasjonsbyggende oppgave, ikke minst for å klargjøre grensen mot Sverige og for sjøkart langs kysten. Det måtte bli et viktig bygg i Norges hovedstad.
- Krigsskolen, der norske offiserer fikk sin utdanning, fikk sitt hus i Tollbodgaten 10 allerede i 1802, ved gavebrev fra Bernt Anker. Regjeringen har nå villet selge, men sterke protester har enn så lenge stoppet prosessen.
- NRK fikk sitt bygg på Marienlyst, 'Det Hvite Huset', i 1938. Der ble en nasjonal mediepolitikk klekket ut og modnet, slik at bygd og by kunne samles rundt eteren. Også dette bygget, på en stor attraktiv tomt på vestkanten, selges nå ut i et opphetet boligmarked.
- Og regjeringen vil flytte fra, og trolig selge, Victoria Terrasse. Selv om det ble bygget i 1890 som leilighetskompleks, har det siden 1905 vært Utenriksdepartementets ansikt i hovedstaden.

Storby og hovedstad

Det kan virke som Regjeringen ikke har noen klar bevissthet om forskjellen på Storbyen Oslo og Hovedstaden Oslo. I storbyen er det markedet som rå, eiendomsaktører operer innenfor noen overordnede politiske rammer forvaltet av byplanmyndighetene og besluttet av bystyret. Tomteutnyttelsens lønnsomhet er vesentlig, på kort og lang sikt. Etter børsens logikk er det åpenbart uansvarlig ikke å utnytte en eiendoms fortjenestepotensiale i markedet.

Byens funksjon som hovedstad, derimot, er noe annet. Her er nasjonens viktigste bygg samlet, fellesskapets institusjoner som viser hvem vi er som nasjon og hvilke verdier vi bygger på. Dette er bygg med meningsbærende virkekraft for hele landet, reist etter 1814 da hovedstadsfunksjonene ble flyttet fra København til den nokså ubetydelige provinsbyen Christiania. Det sterkeste og modigste byplangrep i vår historie ble tatt da slottsarkitekt Linstow plasserte det nye slottet på Bellevuehøyden og strakk en hovedstadsakse, Slotsveien, nedover på tvers av Bislettbekken og et myrlendt terreng til den traff de eksisterende bykvartalene ved Østre Gade oppe ved det som nå er Egertorget. Så ble de nasjonsbærende institusjonene bygget på begge sider, først Universitetet, og så Stortingsbygningen i 1866, så Nationalteatret. Departementene og Høyesterett ble senere bygget på Hammersborg - det var ikke plass (eller penger til ekspropriering) i den tette kvadraturen.

Hovedstadsbygging

En slik tydeliggjøring av nasjonens grunnmur og hovedstadsbyggenes betydning har vært en prosess i svært mange land. De monumentale akser og praktbygg i Washington DC og Berlin ble viktige modeller. Napoleon III og Baron Haussmann anla bulevarder og plasser for å omforme den ugjennomtrengelige middelalderbyen Paris til en strålende hovedstad. Britiske koloniherrer formet voldsomme akser og monumenter i New Delhi og Cape Town; i Australia ble Canberra bygget; senere skulle Brasil samles om en ny hovedstad inne i landet i Brasilia; Pakistan bygget en hovedstad i Islamabad etter fradelingen fra India; Tyrkia fikk sin i Ankara; Nigeria i Abuja; Myanmar i Naypyidaw; Kazakhstan i Nur-Sultan, storslått ute på det enorme slettelandet; og nå også Egypt med en foreløpig navnløs, men imponerende ny hovedstad.

Særlig i land der et nasjonalt fellesskap innenfor litt tilfeldige eller påtvungne nasjonsgrenser kunne være utydelig, ble hovedstadsbygging et vesentlig politisk verktøy. På reiser rundt i Øst- og Vestafrikanske land i årene etter 1960-årenes selvstendighetsbølge kunne man lese denne overtydelige

nasjonsbyggende agendaen: Parlamentsbygg og presidentpalass, oftest ikledd greske søyler som demokratisymboler, og stadion egnet for folkelig eller militær mønstring, sammen med bred motorvei inn fra en nyanlagt internasjonal flyplass.

En slik hovedstadsrolle må vi ta på alvor også i Norge, selv om vi har pleid å være mer tilbakeholdne med monumentaliteten. Vi får sagt det på pengesedler og frimerker, vi synger nasjonalsangen og samles om 17-mai-flaggene og kongens nyttårstale. Men hovedstaden har en viktig identitetspolitisk rolle som ikke så lett kan erstattes, i hvert fall ikke av globale medier som Google, Facebook og Twitter. I hovedstaden ligger bygninger som på varig vis forteller historier om hvordan nasjonen ble utviklet og hvilke institusjoner som måtte bli bærende. Dette er bygg som verken kan rives eller gis nytt irrelevant innhold uten at de tydelige linjene i nasjonens historie svekkes. Derfor er omsorgen for hus som Geografisk Oppmåling, Krigsskolen og Nasjonalgalleriet blitt stadig viktigere, i en omskiftelig tid med mange forvirrende impulser fra verden utenfor. Det er blitt enda viktigere etter at Y-blokken i Regjeringskvartalet ble revet, etter at Regjeringen ikke ville erkjenne dens historiefortellende betydning fra etterkrigstiden.

Det var en gang, på 1990-tallet, et Hovedstadsutvalg, ledet av fylkesmann Kåre Willoch. Det samspillet mellom stat og kommune om forvaltningen av hovedstadsfunksjonene. Det varte noen år, så ble det mest krangling om kommunesammenslåing og fylkesgrenser, mens Statsbygg ville ha friere tøyler. Deres oppgave var nøkternt nok avgrenset til at «statlige virksomheter får dekket sine behov for lokaler til lavest mulig kostnad». Nå er debatten igjen aktuell, med planlegging av et nytt Regjeringskvartal, der det helt udefinerte og mytiske begrepet 'sikkerhet' synes å legge premissene, og statsministeren forskyves fra en tydelig posisjon oppe over byens tak i Høyblokken til en mer anonym rolle et sted inne i en godt skjult byråkratisk bygningsblokk på baksiden av Grubbegata.

Så er kanskje tiden moden for å ta en ny diskusjon om hovedstadens rolle for nasjonen, og om hvordan Regjeringen bør forvalte sitt ansvar for landets felles institusjonsbygg. Det kan være at statens viktige bygg bør ha en mer fremtredende rolle enn å skaffe noen raske kroner til statskassen.